

فصل پنجم

توانمندی های استان کردستان

درس دوازدهم: قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری استان

* به عکس‌های زیر نگاه کنید و بگویید چرا استان ما جزو استان‌های برتر در زمینه طبیعت‌گردی است؟

شکل ۱-۵- برخی از چشم‌اندازهای گردشگری استان کردستان

موقعیت طبیعی و ویژگی‌های جغرافیایی منطقه از قبیل کوه‌های مرتفع، آبشارها و رودهای خروشان، شکارگاه‌ها و غارهای طبیعی از یک سو و از سوی دیگر: آیین‌ها، موسیقی اصیل کردی، آداب و رسوم و اعتقادات مذهبی، قلعه‌های مستحکم و تپه‌های باستانی، اماکن و عمارت‌های تاریخی (مانند حمام‌ها، خانه‌ها، کاروانسراها)، روستاهای پلکانی با معماری منحصر به فرد، مراکز صنایع دستی و محلی (فرش، گلیم، شال، گیوه، نازک کاری و...) که تنها گوشه‌ای از غنای عظیم طبیعی، تاریخی، فرهنگی - مذهبی و هنری کردستان است، به این استان جاذبه‌های فراوانی بخشیده است. هریک از این جاذبه‌ها می‌تواند زمینه‌های لازم را برای گردش و تفریح، کوه‌نوردی، صید و شکار و... فراهم آورد. گذشته از آن، کردستان یکی از قدیمی‌ترین کانون‌های زیستی و استقرارگاه‌های انسان در جهان محسوب می‌شود که تا کنون ناشناخته مانده است.

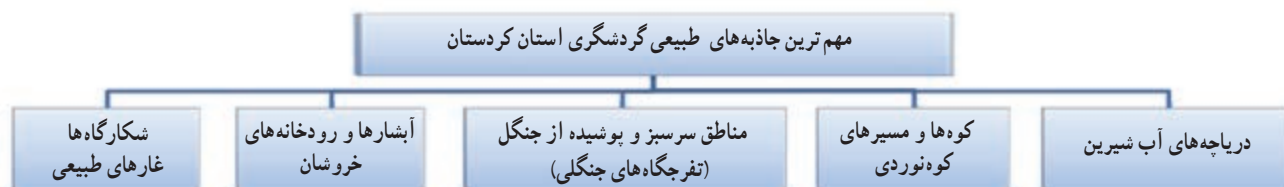
* به نظر شما چگونه می‌توان، قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری کردستان را معرفی کرد؟

الف) جاذبه‌های طبیعی استان

* با در نظر گرفتن شکل‌های ۵-۲ و ۵-۳، بگویید که مهم‌ترین جاذبه گردشگری طبیعی شهرستان محل زندگی شما چیست؟

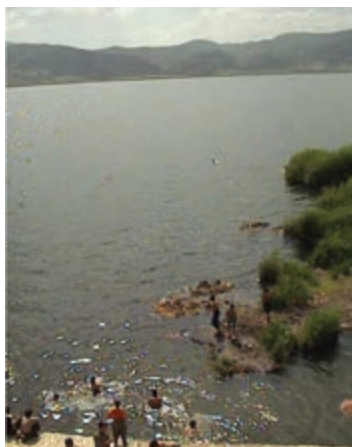
شکل ۵-۲- تقسیم‌بندی جاذبه‌های طبیعی استان

شکل ۵-۳- برخی از جاذبه‌های طبیعی استان

استان کردستان از جاذبه‌های طبیعی فراوانی برخوردار است که هر کدام به تناسب فصول مختلف سال جلوه‌های زیبای خود را در مقابل دیدگان گردشگران می‌گشایند. هریک از شهرستان‌ها و مناطق استان از چند جاذبه طبیعی زیبا مانند آبشار، سراب، غار و ... برخوردار است که در این جا به برخی از مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود.

توانمندی‌های استان کردستان

شکل ۴-۵- دریاچه زریبار مریوان

● **دریاچه زریبار** : این دریاچه که مهم‌ترین جاذبه طبیعی گردشگری استان کردستان است، در غرب شهر مریوان واقع شده و شرق و غرب آن را دو رشته کوه پوشیده از جنگل‌های بلوط در بر گرفته است. در شمال و جنوب آن نیز، دشت‌های سرسبز بیلو و مریوان واقع شده‌اند. این دریاچه در هر فصل، چشم‌اندازهای زیبایی به نمایش می‌گذارد و شرایط مناسبی را برای گردش و تفریح در طبیعت پیرامون آن، قایقرانی، ماهی‌گیری، شنا، شکار و ... در اختیار گردشگران قرار می‌دهد. یکی از جالب‌ترین چشم‌انداز گردشگری زریبار، یخبندان سطح دریاچه در فصل زمستان است که امکان تفریح، گشت و گذار و اسکی بر روی آن را برای علاقه‌مندان فراهم می‌آورد.

شکل ۵-۵- بازدید رهبر معظم انقلاب اسلامی از پارک کوهستانی آبیدر سنندج

● **بوستان جنگلی آبیدر** : این بوستان در ضلع غربی شهر سنندج در دامنه کوه آبیدر قرار دارد. آبیدر در فرهنگ منطقه جایگاه خاصی دارد و به دلیل پرآب بودن چشمه سارها، قنات‌ها و وجود باغ‌های متعدد مانند امانیه، امیریه و ... آبیدر نامیده شده است (آبیدر به معنای منطقه پرآب و خوش آب و هواست). در سال‌های اخیر در دامنه این کوه بوستانی احداث و سکونندی و جاده‌سازی در آن انجام شده است. نقش برجسته‌ای هم در آن ساخته شده است. بوستان آبیدر از مکان‌های زیبای شهر سنندج است. شهر سنندج از فراز این بوستان چشم‌انداز بسیار زیبایی دارد.

در محدوده بوستان جنگلی آبیدر هنوز هم چندین باغ و چشمه طبیعی وجود دارد. یکی از بزرگ‌ترین باغ‌های این مجموعه باغ امیریه است و بزرگ‌ترین سینمای روباز (تابستانه) کشور در این باغ جای گرفته است. این مجموعه از قدیم‌الایام تفرجگاه مردم سنندج بوده و در میان مردم دارای محبوبیت خاصی است.

● **چشمه آب معدنی باباگرگر** : این چشمه در ۲۳ کیلومتری شمال قروه واقع شده است. آب چشمه‌ی باباگرگر زرد مایل به نارنجی، گازدار و با طعم مخصوص به خود است و رنگ متغیر آن ناشی از وجود عناصر محلول و یا معلق در آب است. آب این چشمه جوشان در درمان بیماری‌های پوستی نقش مؤثری دارد. هر سال تعداد زیادی از گردشگران برای استفاده از آب چشمه باباگرگر، به این محل سفر می‌کنند. زائران معتقدند «استحمام با آب این چشمه و شنا کردن در آن شفابخش است». واقع شدن مقبره امامزاده

سید جلال الدین (مشهور به باباگرگر) در کنار چشمه نیز ارزش و اهمیت گردشگری این مکان را دو چندان کرده است.

● چشم اندازهای طبیعی هه‌ورامان : هه‌ورامان یکی از مناطق خوش آب و هوای استان کردستان است که بین شهرهای مریوان، سروآباد و کامیاران قرار دارد. وجود چشم‌اندازهای طبیعی زیبا و از همه مهم‌تر، مردمی سخت‌کوش که نمود عینی آن در زندگی و فعالیت‌هایی مانند کشاورزی پلکانی، کوچ‌بیلاقی به مناطق مرتفع کوهستانی، روستاهای پلکانی با معماری سنگی خشکه‌چین، اعتقادات خالص دینی، تعهد به برگزاری رسومات قدیمی‌نمایان شده، از جاذبه‌های این منطقه است. مهمترین بخش این منطقه، هه‌ورامان تخت است که گذشته از چشم‌اندازهای بکر طبیعی، زبان، فرهنگ، آداب و رسوم و باورهای مردم آن، گویای یک پیشینه تاریخی کهن است. آرامگاه پیرشالیار (پیشوای دینی و رهبر اخلاقی مردم هه‌ورامان در قدیم) نیز در این منطقه واقع شده است که اهمیت هه‌ورامان را صد چندان نموده و آن‌جا را به یک منطقه گردشگری نمونه تبدیل کرده است.

* آیا می‌توانید بگویید وجود آرامگاه پیرشالیار چگونه بر توسعه گردشگری هه‌ورامان تأثیر گذاشته است؟

شکل ۵-۶- چشمه آب معدنی باباگرگر و بقعه امامزاده سیدجلال الدین در جوار آن

شکل ۵-۷- چشم اندازهای طبیعی و فرهنگی هه‌ورامان

شکل ۸-۵- چشم انداز طبیعی جل چه مه

شکل ۹-۵- نمایی از طبیعت شهرستان بانه

فعالیت

با توجه به آن چه تاکنون آموخته‌اید پاسخ دهید :

- ۱- در شهرستان محل زندگی شما کدام جاذبه‌های طبیعی وجود دارد؟ چند مورد از آن‌ها را نام ببرید.
- ۲- کدام یک از جاذبه‌های طبیعی شهرستان محل زندگی شما بیشتر مورد بازدید گردشگران قرار می‌گیرد؟
- ۳- در شهرستان محل زندگی شما، گردشگری تغییرات زیادی در محیط طبیعی ایجاد کرده است. در ارتباط با یک مورد از تغییرات صورت گرفته در محیط طبیعی، تحقیق کنید و گزارش آن را به کلاس ارائه دهید.

برای مطالعه

جدول ۱-۵- جاذبه‌های طبیعی استان کردستان که قابل دسترسی و بازدید گردشگران می‌باشند

ردیف	نام جاذبه	مشخصات جاذبه	موقعیت جاذبه
۱	دریاچه زریبار	یکی از دریاچه‌های بزرگ آب شیرین ایران، زیستگاه جانوران و پرندگان کم‌یاب، محلی برای قایق سواری و ورزش‌های مختلف آبی	۳ کیلومتری غرب شهر میوان
۲	منطقه پالنگان	چشم‌اندازهای بسیار بدیع مانند چشمه‌های سراب، رودخانه زیبای تنگی‌ور، کوه‌های سر به فلک کشیده شاهو، مجتمع بزرگ پرورش ماهی سردآبی	۵۰ کیلومتری شمال غربی کامیاران
۳	تفرجگاه سراب قروه	دریاچه‌ای با آب شیرین	جنوب شهر قروه
۴	چشمه آب معدنی باباگرگر	چشمه جوشان آب گرم با خاصیت آب درمانی	۲۳ کیلومتری شمال قروه
۵	بوستان جنگلی آیدر	بوستان جنگلی و تفرجگاه طبیعی، مسیر کوه‌نوردی، مکانی مناسب جهت برپا کردن چادر برای اقامت موقت گردشگران	سنندج - کمربندی آیدر
۶	چشم‌اندازهای طبیعی هورامان	کوه‌های مرتفع با دره‌های عمیق، آبشارهای فصلی، ارتفاعات پوشیده از جنگل و چمنزار و مکان‌های تفریحی دیگری مانند دربند دزلی، دالانی، مه‌یان گولالان، سلور و قلعه‌خانی	شهرستان سروآباد، سه راه بیه‌کهره تا هورامان تخت به طول ۶۰ کیلومتر
۷	منطقه چله‌مه و سارال	دارای مسیرهای کوه‌نوردی، چشمه‌ها، آبشارها، رودهای خروشان، پوشش گیاهی و دیگر چشم‌اندازهای طبیعی	شهرستان دیواندره
۸	منطقه حفاظت شده بیجار	زیستگاه حفاظت شده	شهرستان بیجار
۹	تفرجگاه طبیعی آریابا	مشرف بودن به شهر بانه، طبیعت زیبای کوه آریابا	جنوب شهر بانه
۱۰	کوه کوره میانه	دارای مسیرهای کوه‌نوردی، چشمه سارها، پوشش گیاهی و دیگر چشم‌اندازهای طبیعی	شمال شرقی شهر سروآباد
۱۱	آبشارهای فصلی میوان	چشم‌اندازهای بسیار زیبای آبشارهای گویله و قمچیان و پوشش جنگلی ارتفاعات پیرامون آن	جاده میوان - سقز نزدیکی روستاهای گویله و قمچیان
۱۲	کوسالان	دارای مسیرهای کوه‌نوردی، چشمه‌ها، آبشارها، پوشش گیاهی و دیگر چشم‌اندازهای طبیعی	شهرستان سروآباد
۱۳	دریاچه سد زرینه	چشم‌انداز دریاچه سد و محلی برای قایقرانی، شنا، ماهی‌گیری	۲۰ کیلومتری شمال شرقی سقز
۱۴	منطقه سورین	تفرجگاه طبیعی دارای پوشش جنگلی، چشمه و رودخانه	۱۲ کیلومتری جنوب شرقی بانه
۱۵	دریاچه سد گاوشان	چشم‌انداز دریاچه سد و محلی برای قایقرانی، شنا، ماهی‌گیری	۴۵ متر جاده سنندج - کامیاران
۱۶	سد سنگ سیاه	تفرجگاه طبیعی	۱۸ کیلومتری جنوب شرقی دهگلان
۱۷	چشمه آب معدنی گواز	چشمه‌های جوشان آب گرم با خاصیت آب درمانی	شهرستان سروآباد - روستای گواز
۱۸	چم شوی بانه	چشم‌انداز روستا، غار شوی، تفرجگاه جنگلی	شمال غربی بانه

ب) جاذبه‌های تاریخی، مذهبی و فرهنگی

* آیا می‌دانید که استان کردستان یکی از کانون‌های فرهنگ و تاریخ کشور ماست و دارای آثار فراوانی در این زمینه است؟

شکل ۱۰-۵. بخشی از آثار و جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی — مذهبی استان

از آنجا که استان ما از پیشینه تاریخی کهن برخوردار است و همواره بخشی از کانون فرهنگ و تمدن ایران زمین و همچنین مهد عرفان و اعتقادات مذهبی و دین‌باوری بوده است، دارای جاذبه‌های مهم تاریخی، فرهنگی، مذهبی و هنری می‌باشد که مهم‌ترین آن‌ها به شرح زیر معرفی می‌شوند.

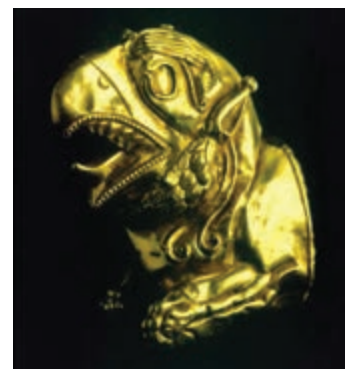
۱- آثار تاریخی و موزه‌ها

● **قلعه باستانی زیویه** : این قلعه در ۴۵ کیلومتری شرق سقز و در شمال روستای زیویه واقع شده است. قلعه زیویه هم از نظر معماری و هم از نظر آثار هنری یکی از شاخص‌ترین مکان‌های تاریخ ایران باستان محسوب می‌شود و مربوط به اقوام مان‌نایی و ماد است که ۲۷۰۰ سال پیش در شمال غرب ایران حکومت می‌کرده‌اند. اشیای به دست آمده در این قلعه از چیره‌دستی استادان مان‌نایی حکایت دارد که از لحاظ مطالعه، سرآغاز و منشأ هنر ایران در دوران هخامنشیان است.

شکل ۱۱-۵. قلعه باستانی زیویه

شکل ۱۳-۵- نقش برجسته زیویه در بوستان آبیدر

شکل ۱۲-۵- بخشی از آثار قلعه باستانی زیویه

شکل ۱۴-۵- نمای بیرونی و طبقات غار کرفتو

● غار باستانی کرفتو : این غار در ۶۷ کیلومتری شمال غربی دیواندره قرار دارد و یکی از قدیمی ترین و در عین حال شگفت انگیزترین غارهای طبیعی ایران است که در ادوار مختلف مورد استفاده و سکونت انسان بوده و طی این دوره ها جهت سکونت تغییر حالت داده و فضاهایی به صورت معماری صخره ای در چهار طبقه و در دل کوه حفر شده است.

شکل ۱۵-۵- قلعه قم چقایی بیجار

شکل ۱۶-۵- کتیبه (زینانه) تنگی ور (شهرستان کامیاران)

شکل ۱۷-۵- گنجینه (موزه سنندج)

● **قلعه باستانی قم چقایی** : این دژ باستانی در ۴۵ کیلومتری بیجار و در ۱۲ کیلومتری روستای قم چقایی قرار گرفته است. موقعیت طبیعی آن باعث شده که این قلعه از اهمیت خاصی برخوردار باشد؛ زیرا از یک سو به پرتگاهی بسیار هولناک و از سوی دیگر به دره‌ای عمیق مشرف است که رودخانه‌ای در خط القعر آن جاری است. در سمت شمالی آن که از ارتفاع کمتری برخوردار است، بقایای دیواری عریض و محکم از سنگ لاشه با ملات و برج‌های نیم استوانه‌ای قرار دارد. معماری باشکوه قلعه در کنار دره عمیق موجب شگفتی هر بازدیدکننده‌ای می‌شود.

● **کتیبه و نقش برجسته زینانه (تنگی ور)** : در ۴۵ کیلومتری شمال غرب کامیاران (نزدیکی روستای تنگی ور)، در دره‌ای تنگ و بر روی صخره‌ای مرتفع، کتیبه‌ای با خط میخی و زبان آشوری باستان همراه با نیم تنه مردی در داخل تاقچه‌ای (بر روی صخره) کنده کاری شده است. علاوه بر اهمیت تاریخی کتیبه، محل استقرار آن نیز از لحاظ طبیعت گردی بسیار مهم است، زیرا آبشارهای طبیعی فراوان منطقه و دره تنگی ور از دیدنی‌ترین نقاط استان به شمار می‌روند.

● **موزه سنندج** : این موزه در خیابان امام (ره)، کوچه حبیبی و در بخش بیرونی عمارت ملا لطف‌الله شیخ‌الاسلام مشهور به خانه سالار سعید قرار دارد و در آن آثار و اشیای تاریخی کشف شده از استان و سایر نقاط ایران به نمایش گذاشته شده است. اروسی موزه سنندج یکی از نمونه‌های بی نظیر هنر اروسی‌سازی و کار استادکاران سنندجی است. عمارت ملا لطف‌الله از بناهای باقی مانده دوره قاجار است. موزه سنندج از چهار بخش : پیش از تاریخ، تاریخی، اسلامی و بخش نمایش موقت تشکیل شده است.

شکل ۲۰-۵- روستای تاریخی پانگان

شکل ۱۹-۵- حمام خان

شکل ۱۸-۵- عمارت خسروآباد

۲- مراکز مهم مذهبی استان

● روستای نگل و قرآن تاریخی آن : روستای نگل در ۶۵ کیلومتری جاده سنندج - مریوان واقع شده است. بنا به روایت در قرون اولیه اسلامی، چهار جلد قرآن نوشته شده و به چهار منطقه فرستاده شده است که یکی از آنها هم اکنون در مسجد روستای نگل نگهداری می شود. این قرآن که به خط کوفی و بر روی پوست آهو نوشته شده است، در میان مردم منطقه جایگاه خاصی دارد و به دلیل برخورداری از ارزش معنوی، هنری و تاریخی، هر ساله مشتاقان زیادی را به سوی خود جذب می کند.

شکل ۲۱-۵- قرآن تاریخی نگل

شکل ۲۲-۵- شبستان مسجد جامع سنندج

توانمندی‌های استان کردستان

● **مسجد جامع سنندج** : زمان احداث مسجد مربوط به دوره قاجار بوده و به دستور امان‌الله خان والی کردستان در سال ۱۲۲۸ هجری قمری ساخته شده است. این مسجد دو ایوانی است با یک حیاط مرکزی که در پیرامون آن ۱۲ حجره برای طلاب علوم دینی ساخته شده است. مسجد دارای شبستانی بزرگ با ۲۴ ستون است و اطراف شبستان و سرستون‌ها با آیات کلام الله مجید مزین شده است. این مسجد یکی از جاذبه‌های دیدنی شهر سنندج است.

فعالیت

- ۱- به همراه دبیر جغرافیا از یک مکان گردشگری تاریخی استان یا شهرستان محل زندگی خود بازدید کنید و گزارشی از آن تهیه نمایید.
- ۲- از جاذبه‌های گردشگری شهرستان محل زندگی خود، یک کلیپ (فیلم کوتاه) یا یک مجموعه عکس (در قالب Power Point) تهیه کنید و در کلاس ارائه دهید.

شکل ۲۴-۵- مقبره حضرت عکاشه

شکل ۲۳-۵- مقبره متبرکه حضرت امامزاده هاجره خاتون

● گردشگری و اقتصاد استان

گردشگری از بعد اقتصادی بسیار سودمند است. از مهم‌ترین آثار آن در استان کردستان، می‌توان به ایجاد زمینه کار و اشتغال، رشد و شکوفایی صنایع دستی و خانگی و افزایش درآمد مردم منطقه اشاره کرد.

* به نظر شما با توسعه صنعت گردشگری در استان کردستان، چه شغل‌هایی ایجاد می‌شود؟

برای مطالعه

جدول ۲-۵- آثار و جاذبه‌های تاریخی، فرهنگی، مذهبی و هنری استان کردستان

ردیف	نام جاذبه	مشخصات جاذبه	موقعیت جغرافیایی جاذبه
۱	تپه باستانی زیویه	دارای قدمت باستانی و نوع معماری خاص	جاده سنندج - سقز - سه راهی زیویه روستای زیویه
۲	غار کرفتو	دارای قدمت باستانی و معماری منحصر به فرد، یکی از سکونتگاه‌های اولیه بشری	جاده سنندج - سقز، سه راهی کرفتو جاده مخصوص کرفتو
۳	قلعه قم‌چقایی	دارای قدمت باستانی و نوع معماری خاص	شهرستان بیجار - روستای قم‌چقایی
۴	روستای هه‌ورامان تخت	به لحاظ تاریخی و شکل هرمی گونه روستا که قلعه باستانی در رأس آن قرار دارد، معماری خشکه‌چین، فرهنگ خاص مردم منطقه، موسیقی عرفانی، روحیه مهمان‌نوازی مردم و آرامگاه پیرشالیار	شهرستان سروآباد - سه راهی بیه‌کره جاده هه‌ورامان
۵	قرآن تاریخی نگل	دارای قدمت تاریخی از صدر اسلام	جاده سنندج - مریوان، روستای نگل
۶	خانه کُرد	موزه مردم شناسی و جایگاه فرهنگی - هنری آن در کردستان	سنندج - خیابان امام خمینی (ره)
۷	زیارتگاه حضرت عکاشه	به لحاظ تقدس نزد اهالی منطقه	کامیاران - روستای کاشتر
۸	امامزاده هاجره خاتون	خواهر امام رضا (ع) و تقدس نزد اهالی منطقه	سنندج - خیابان صلاح الدین ایوبی
۹	مسجد جامع سنندج	معماری و اهمیت و تقدس مسجد نزد اهالی منطقه	شهرستان سنندج - خیابان امام
۱۰	موزه سنندج	دارای قدمت تاریخی، موزه تاریخی و باستان شناسی استان	سنندج - خیابان امام - کوی حبیبی
۱۱	عمارت خسروآباد	دارای قدمت تاریخی و ارزش معماری	سنندج - بلوار خسروآباد
۱۲	نظرگاه خضرزنده	تقدس نزد اهالی منطقه و قرار گرفتن در دل طبیعت زیبای کوه آیدر	سنندج - دامنه کوه آیدر بزرگ
۱۳	مسجد دو مناره سقز	معماری و اهمیت و تقدس مسجد نزد اهالی منطقه	شهر سقز
۱۴	مقبره شیخ حسن مولان آباد	به لحاظ تقدس نزد اهالی منطقه و وجود قرآن تاریخی مولان آباد	سقز - بخش زیویه - دهستان خورخوره
۱۵	کتیبه تنگی‌ور	دارای قدمت باستانی و تاریخی	کامیاران - روستای تنگی‌ور
۱۶	بازار سنندج	دارای قدمت تاریخی و محل داد و ستد مردم منطقه	سنندج - خیابان انقلاب
۱۷	بل قشلاق سنندج	قدمت تاریخی و نوع معماری	ضلع شرقی شهر سنندج بر روی رودخانه قشلاق
۱۸	امام زاده پیر مراد	تقدس مکان نزد اهالی منطقه	بانه - دامنه کوه آربابا
۱۹	موزه حمام خان	قدمت تاریخی و نوع معماری	سنندج - ضلع شمالی خیابان انقلاب
۲۰	روستای گردشگری صلوات آباد	وجود مقابر بزرگانی همچون: آرامگاه مولانا بابا سید ابراهیم، سیدعلی اصغر کردستانی از اساتید موسیقی کردی	جاده سنندج - همدان، کیلومتر ۱۵
۲۱	قلعه امام	قدمت تاریخی	ضلع جنوبی شهر مریوان
۲۲	حمام قصلان	قدمت تاریخی و نوع معماری	قروه - روستای قصلان
۲۳	مقبره شیدا	تاریخی و مذهبی	دهگلان - کوه شیدا

بیشتر بدانیم

● فعالیت‌های گردشگری (اقدامات انجام شده در زمینه توسعه گردشگری) استان کردستان : با توجه به توانمندی‌های گردشگری استان و پیامدهای اقتصادی آن، «اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری» به منظور توسعه گردشگری استان کردستان و رشد و شکوفایی آن، در سال‌های اخیر اقدامات قابل توجهی به شرح زیر انجام داده است :

- ۱- اجرای مطالعات طرح جامع توسعه گردشگری استان کردستان.
- ۲- ایجاد زیرساخت‌های گردشگری (احداث هتل، مهمان‌پذیر و مهمان‌سرا، مجتمع‌های گردشگری، سرویس‌های بهداشتی و خدماتی بین راهی و دیگر اماکن پذیرایی و اقامتی در محل‌های گردشگری).
- ۳- نام‌گذاری روز ۱۵ اردیبهشت به عنوان روز گردشگری استان کردستان که مناسبت آن، اوج سرسبزی طبیعت در این منطقه و تقارن آن با برگزاری مراسم آیینی تاریخی پیر شالیار در مهم‌ترین و بزرگ‌ترین روستا هدف گردشگری استان (ه‌ورامان) است.
- ۴- تشکیل ستاد دائمی تسهیلات گردشگری در استان و پذیرش و اسکان گردشگرانی که از سراسر کشور به کردستان سفر می‌کنند.
- ۵- تعیین روستاهای هدف گردشگری توسط کارگروه گردشگری استان : در این جهت، ۱۳ روستا مشخص شده که عبارت‌اند از : صلوات آباد بیجار، خسرو آباد گروس، ه‌ورامان تخت، دزلی، نوره، اویهنگ، نگل، قصلان، پالنگان، ژیوار، ترجان سقر، قم‌چقایی بیجار، صلوات آباد سنندج.
- ۶- ایجاد مناطق نمونه گردشگری که در سال ۱۳۸۵ توسط هیئت وزیران تصویب شده است. این مناطق عبارت‌اند از : باباگرگر قروه، دوکانان بانه، صلوات آباد سنندج، قم‌چقایی و امامزاده عقیل بیجار، ه‌ورامان سروآباد، زیویه سقر، آبدر سنندج، یوزباش کندی دیواندره و منطقه باشماق مریوان.
- ۷- سازماندهی و احیای آثار تاریخی و ثبت آن‌ها در فهرست آثار ملی به منظور حفاظت از این آثار و فراهم نمودن امکان بازدید برای گردشگران.

- ۸- اختصاص محلی برای نمایشگاه دائمی گردشگری در شهر سنندج.
- با انجام این فعالیت‌ها در دهه گذشته به ویژه چند سال اخیر، تعداد گردشگران استان کردستان رشد قابل ملاحظه‌ای پیدا کرده تا جایی که در سال ۱۳۸۷ نسبت به سال ۱۳۸۶، حدود ۹۰٪ رشد داشته است. در تعطیلات نوروز ۱۳۸۸ نیز نسبت به مدت مشابه سال قبل از رشد ۶۵ درصدی برخوردار بوده است.
- * به نظر شما از چه راه‌های دیگری می‌توان به توسعه صنعت گردشگری در استان کردستان کمک کرد ؟

درس سیزدهم: توانمندی‌های اقتصادی استان

* به شکل‌های زیر نگاه کنید و بگویید که مهم‌ترین توانمندی‌های اقتصادی استان ما چیست؟

شکل ۲۵-۵. بخش‌هایی از توانمندی‌های اقتصادی استان کردستان

استان کردستان یکی از قطب‌های مهم کشاورزی و دامپروری ایران محسوب می‌شود. علاوه بر این، برخورداری از منابع غنی معدنی (فلزی و غیر فلزی) و نیروی انسانی متخصص از یک سو و موقعیت بسیار مناسب جغرافیایی و همسایگی با کشور عراق به عنوان یکی از بازارهای هدف و همچنین مسیر مناسب ترانزیتی در اتصال بنادر جنوب به شمال غرب کشور از سوی دیگر، این استان را از نظر اقتصادی در جایگاه ممتازی قرار داده است.

۱- توانمندی‌های بخش کشاورزی

آب و هوای مناسب برای کشت انواع محصولات کشاورزی و پرورش دام و طیور، پرورش آبزیان و زنبورداری به استان کردستان جایگاه ویژه‌ای بخشیده است. این استان با بارش سالانه حدود ۵۰۰ میلی‌متر (بیش از دو برابر میانگین بارش سالانه ایران) یکی از پربارترین استان‌های کشور است؛ به طوری که با ۱/۷ درصد مساحت، ۳/۵ درصد حجم بارندگی کشور را دریافت می‌کند. ۷٪ از منابع آب کشور توسط حوضه‌های آبریز استان کردستان تأمین می‌شود. منابع آب استان علاوه بر چشم‌اندازها و مناظر زیبا، زمینه‌های مناسبی برای کشاورزی، دامپروری، صنعت، شیلات و... را فراهم کرده است.

توانمندی‌های استان کردستان

● **زراعت و باغداری:** حدود ۳۰ درصد از سطح استان (۱۰۴۵۶۸۸ هکتار) به زمین‌های کشاورزی اختصاص دارد که از این مقدار، ۱۴/۶۴ درصد زیر کشت آبی و مابقی آن به صورت دیم کشت می‌شود. استان کردستان از نظر سطح زیر کشت در کشور رتبه هفتم، سطح زیر کشت دیم رتبه اول و از نظر تولید توت فرنگی رتبه اول و تولید گندم رتبه ششم کشور را داراست. میزان تولید محصولات کشاورزی استان در سال ۱۳۸۷ در جدول ۳-۵ درج شده است.

شکل ۲۶-۵- منظره‌ای از مزارع گندم استان

برای مطالعه

جدول ۳-۵- محصولات کشاورزی استان و مقدار تولید آن در مقایسه با کشور

ردیف	عنوان تولیدات	تولید استان (تن)	مقایسه با کشور (درصد)
۱	تولیدات زراعی	۱۴۸۰۵۹۲	۲/۲
۲	تولیدات باغی	۱۷۱۷۰۷	۱/۵
۳	تولید گندم	۷۴۰۰۰۰	۵
۴	تولید حبوبات	۴۰۰۰۰	۵/۶
۵	سیب‌زمینی	۳۷۰۰۰۰	۹
۶	توت‌فرنگی	۳۱۹۸۲	۹۰/۵
۷	میوه‌های دانه‌ریز	۱۱۸۱۳۳	۴/۴
۸	میوه‌های دانه‌دار	۱۷۲۶۷	۶/۹
۹	کل تولیدات بخش کشاورزی	۱۸۸۵۶۶۰	۱/۸

قابلیت توسعه باغداری از دیگر توانمندی‌های بخش کشاورزی استان ماست. از میان محصولات کشاورزی و باغی کردستان ۱۰ محصول به ترتیب اولویت در زمینه میزان تولید، سرمایه‌گذاری و صادرات از سایر محصولات برجسته‌ترند که عبارت‌اند از: توت‌فرنگی، گردو، انگور، زردآلو، هلو، شلیل، سیب، بادام، به، گیلاس و آلبالو. در استان کردستان گیاهان دارویی و صنعتی و میوه‌های نسبتاً منحصر به فرد (توت‌فرنگی و انگور دیم) تولید می‌شود، به طوری که استان ما بالاترین میزان برداشت توت‌فرنگی در سطح کشور را دارد. گذشته از آن با توجه به برخورداری استان کردستان از شرایط مناسب کشت چغندر قند، دانه‌های روغنی و درختان بنه، هم‌چنین فراوانی بوته‌گون، شیرین بیان و تنوع سایر گیاهان دارویی، می‌توان به ایجاد صنایع تبدیلی مرتبط با این محصولات اقدام کرد.

شکل ۲۷-۵- درخت بنه

شکل ۲۸-۵- مزرعه کلزا

شکل ۲۹-۵- توت فرنگی و انگور دیم از محصولات عمده کشاورزی استان

● دامپروری : دامپروری از فعالیت‌های بسیار کهن در استان کردستان محسوب می‌شود که از دیر باز بسیاری از ساکنان روستاها و حتی شهرها بدان مشغول بوده‌اند. با توجه به وجود ۱۷۲۰۰۰۰ هکتار جنگل و مرتع در استان کردستان، این استان یکی از مناطق عمده دامپروری کشور است. استان ما دارای ۳/۵ میلیون واحد دامی، معادل ۴/۹ درصد دام‌های کشور است. در این استان،

انواع دام (گاو، گوسفند، بز و...) پرورش داده می‌شود که در این میان پرورش گوسفند پروار که یک نژاد گوشتی است، بیشتر رایج است. بنابراین استان ما بخش عمده‌ای از گوشت مورد نیاز کشور را تأمین می‌کند.

فرآورده‌های دامی استان: فرآورده‌های دامی مانند: گوشت قرمز، شیر، پنیر، و محصولات فرعی نظیر چرم و پوست، موهر و گُرک از جمله محصولات مهم استان به شمار می‌روند. گُرک بز مرخز کردستان بسیار مرغوب است و در تولید انواع لباس و صنایع دیگر از آن استفاده می‌شود. بز مرخز که خاستگاه آن استان کردستان است، شهرت جهانی دارد. یکی دیگر از دام‌های اصیل استان کردستان، اسب گُردی است.

شکل ۳۰-۵- تولید علوفه یکی از توان‌های بخش کشاورزی استان

استان کردستان ۲/۶۳ درصد گوشت قرمز، ۲/۶ درصد شیر و ۱/۸ درصد گوشت مرغ کشور را تولید می‌کند و از این لحاظ موقعیت ممتازی را دارد و با توانمندی‌های بیشتری که در این زمینه دارد (از جمله آب کافی، مراتع بسیار غنی، تولید علوفه فراوان، نیروی انسانی ماهر و...) درصدهای فوق‌الذکر می‌تواند به نحو بسیار چشم‌گیری افزایش یابد. شهرستان‌های قروه، بیجار، دیواندره و میوان در این زمینه توانایی‌های بیشتری دارند.

● **شیلات:** وجود منابع آب فراوان استان از جمله: ۵۰ رودخانه دائمی بزرگ و کوچک، ۲۲۰۰ حلقه چاه عمیق، ۱۰۳۰۰ حلقه چاه نیمه عمیق، ۲۰۰۰۰ چشمه دائمی و ۴۳۲ رشته قنات همراه با دریاچه سدها و دریاچه آب شیرین زیربار موقعیت مناسبی را برای تولید انواع گونه‌های ماهیان گرمابی و سردابی و سایر آبزیان فراهم کرده است. مهم‌ترین مراکز تولید آبزیان (سردابی) در استان کردستان عبارت‌اند از مجتمع‌های قم‌چقایی، پالنگان و سیروان که سالانه حدود ۲۲۱۰ تن ماهی تولید می‌کنند و مجتمع ماهیان گرمابی سد سقز نیز در سال حدود ۱/۶ میلیون قطعه ماهی تولید می‌کند که زمینه اشتغال ۲۰۰۰ نفر را فراهم کرده‌اند.

فعالیت

- ۱- آیا می‌توانید بگویید بخش کشاورزی استان ما با چه مشکلاتی مواجه است؟ با راهنمایی دبیر خود، فهرستی از آنها تهیه کنید.
- ۲- فعالیت غالب روستائیان محل زندگی شما، کدام یک از موارد زیر است؟ دلایل آن را ذکر کنید.
زراعت، باغداری، دامداری، شیلات

شکل ۳۱-۵ مجتمع پرورش ماهی سردآبی پالنگان

شکل ۳۲-۵ گوشه‌هایی از فعالیت‌های صنعتی در استان

۲- توانمندی‌های بخش صنعت و معدن استان

● **صنعت :** در بخش صنعت استان کردستان تا سال ۱۳۸۷، تعداد ۷۷۵ فقره پروانه بهره‌برداری صنعتی معتبر صادر شده که موجب اشتغال ۱۴۳۰۹ نفر شده است. همچنین تعداد ۲۸۳۹ مجوز صنعتی با پیش‌بینی اشتغال ۷۷۵۰۰ نفر صادر شده است. استان کردستان دارای مزیت‌های نسبی زیرجهت توسعه فعالیت‌های صنعتی است که در صورت سرمایه‌گذاری مناسب، چشم‌انداز پرونقی را نوید می‌دهد.

۱- وجود مواد اولیه کشاورزی و دامی جهت توسعه صنایع تبدیلی وابسته

۲- وجود ذخایر معدنی قابل توجه جهت توسعه صنایع معدنی

۳- خط انتقال گاز اتیلن از عسلویه تا مهاباد و عبور آن از استان

۴- وجود نیروی جوان و تحصیلکرده و مراکز آموزش مهارت‌های فنی و تخصصی در استان

۵- وجود امکانات زیربنایی از قبیل: آب، زمین، برق، راه‌های ارتباطی، گاز طبیعی و ...

شکل ۳۳-۵ شرکت فولاد زاگرس

صنایع مهم استان کردستان عبارت‌اند از: کارخانه‌های سیمان، ذوب آهن و فولاد، کاشی و سرامیک، انواع سنگ نما، بتن و فرآورده‌های بتنی، تراکتور سازی، صنایع غذایی و فرآورده‌های تبدیلی، تجهیزات پزشکی، مواد شیمیایی، فرش، منسوجات و پوشاک و ...

شکل ۳۴-۵ کارخانجات کاشی کسری

بیشتر بدانیم

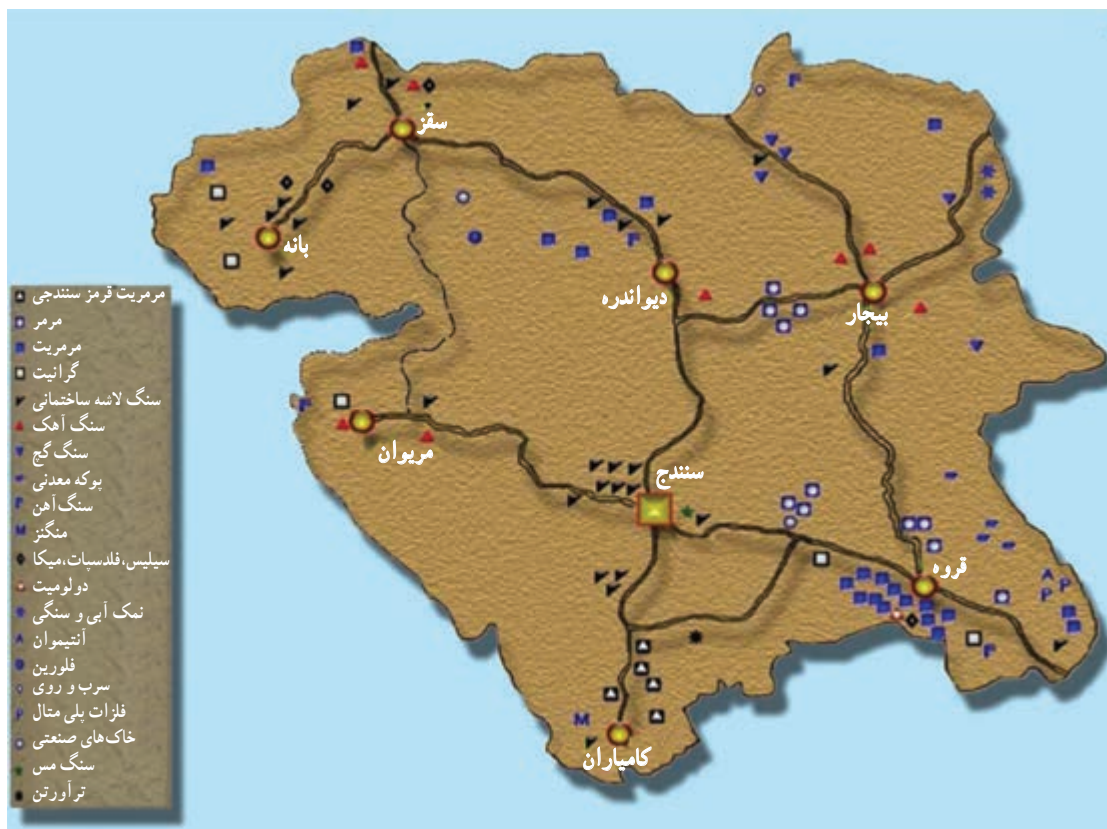
یکی دیگر از توانمندی‌های صنعتی استان کردستان، صنایع دستی است. هنرهای سنتی از دیرباز در میان کُردها رواج داشته و با توجه به شرایط خاص جغرافیایی و ذوق و سلیقه مردم از تنوع زیادی برخوردار بوده است. هنرهای سنتی مهم کردستان عبارت‌اند از: دست بافت‌ها مانند قالی، گلیم، سجاده، شال، پارچه‌های پشمی، گیوه دوزی، نازک کاری، منبت کاری و معرق. بخش دیگری از هنرهای صنایع دستی استان، ساخت وسایل چوبی مانند رحل قرآن، ابزار موسیقی، صفحه شطرنج و ... می‌باشد.

* کدام صنایع دستی در شهرستان محل زندگی شما رایج است؟ چند مورد را نام ببرید.

● معدن

* به شکل ۳۵-۵ (نقشه معادن) نگاه کنید. این نقشه، پراکندگی معادن فعال را در سطح استان کردستان نشان می‌دهد، حال بگویید که بیشترین و کمترین معادن فعال استان در محدوده کدام شهرستان‌ها واقع شده است؟

توانمندی های استان کردستان

شکل ۳۵-۵ نقشه پراکندگی معادن مهم استان

استان کردستان با ۱۹۹ معدن فعال، ذخیره قطعی ۳۸۶ میلیون تن و استخراج سالیانه ۴/۵ میلیون تن مواد معدنی یکی از قطب های معدنی کشور محسوب می شود. این استان از نظر تنوع و میزان کانسارهای معدنی بسیار غنی است؛ به طوری که ذخیره و منابع معدنی شناسایی شده و در حال بهره برداری استان، بسیار فراوان است و موارد مهم آن عبارت اند از: سنگ آهن، طلا، سیلیس، فلدسپات، خاک صنعتی، میکا، انواع سنگ های تزئینی، سنگ آهک، نمک، پوکه معدنی، سنگ گچ و ... .

شکل ۳۶-۵ ذخایر معدنی یکی از توانمندی های استان

۳- توانمندی های استان در بخش خدمات (بازرگانی و حمل و نقل)

● **بازرگانی:** با توجه به توانمندی های استان در زمینه های کشاورزی و صنعتی، برخورداری از ۲۳۰ کیلومتر مرز مشترک با کشور عراق و همچنین وجود سه بازارچه مرزی فعال در استان، زمینه های مناسبی برای تجارت در ابعاد داخلی و خارجی فراهم شده است. بازارچه های مرزی سیران بند بانه، باشماق مریوان و سیف سقز به همراه گمرکات فعال در استان (گمرک سنندج، مریوان و بانه) در زمینه صادرات و واردات کالا به کشورهای آسیایی و اروپایی از طریق تجار، تولیدکنندگان، پبله‌وران و تعاونی های مرزنشینان، فعال اند.

اقلام عمده صادراتی استان عبارت اند از: محصولات کشاورزی، لوازم خانگی، محصولات غذایی و دارویی، فرآورده های نفتی و معدنی و هم چنین پوشاک و منسوجات. ارزش صادرات استان در سال ۱۳۸۷، ۲۹۰ میلیون دلار بوده که بالغ بر ۸۰٪ آن از طریق گمرک باشماق مریوان صورت گرفته است. اقلام عمده وارداتی استان نیز عبارت اند از: مواد اولیه و قطعات، پی وی سی، سیم لخت هوایی، برنج و ... .

● **حمل و نقل:** موقعیت مناسب جغرافیایی ناشی از استقرار بر محور شمال غربی - جنوب غربی کشور و هم مرزی با کشور عراق و امکان توسعه مبادلات با این کشور، شرایط مناسبی را برای گسترش حمل و نقل و استفاده از آن به عنوان یکی از مزیت های استان کردستان فراهم کرده است. استان کردستان به عنوان حلقه اتصال جنوب و جنوب غربی ایران با مناطق شمال غرب کشور شناخته می شود. طول راه های اصلی استان ۳۲۰ کیلومتر و طول راه های فرعی آسفالت ۱۲۴۷ کیلومتر است.

شکل ۳۷-۵ حمل و نقل جاده ای یکی از توانمندی های استان

۴- نقش مردم در توسعه اقتصادی استان

وجود نیروی انسانی جوان، تحصیل کرده، کارآمد، مستعد و علاقه‌مند به فناوری نوین و در کنار آن وجود منابع سرشار طبیعی و ذخایر فراوان استان زمینه‌ساز رشد و شکوفایی استان در بخش‌های مختلف اقتصادی است. در استان جهت تأمین نیروی انسانی مورد نیاز، مراکز آموزش عالی متعددی فعال‌اند ضمن این که مراکز و مجتمع‌های فنی و حرفه‌ای در زمینه‌های مختلف از جمله الکترونیک و رایانه، صنایع دستی (فرش، نازک‌کاری و...)، صنایع غذایی و تبدیلی و... مهارت‌های فنی لازم را به متقاضیان ارائه می‌دهند. این شرایط مناسب، زمینه ورود بخش خصوصی را به عرصه فعالیت‌های اقتصادی استان به ویژه بخش صنعت فراهم کرده است. به طوری که ۹۰٪ از سرمایه‌گذاری‌های صنعتی در بخش‌های مختلف استان از طریق بخش خصوصی انجام می‌گیرد. استان برای جلب سرمایه‌گذاری در زمینه‌هایی مانند: صنایع غذایی، ماشین‌آلات و ادوات کشاورزی، صنایع الکتریکی، صنایع چرم و... وضعیت بسیار مساعدی دارد.

● شرکت تولیدی آتیلا ارتوپد: مجتمع صنایع تولید تجهیزات پزشکی شرکت آتیلا ارتوپد واقع در شهرک صنعتی شماره ۳ سنندج با برخورداری از دانش روز و به کارگیری فن‌آوری بسیار پیشرفته، برای اولین بار در کشور، لوازم جراحی تخصصی و فوق تخصصی ارتوپدی و ستون فقرات را تولید می‌کند. محصولات این شرکت که مطابق با بالاترین استانداردهای بین‌المللی توسط جوانان تحصیل کرده و متخصص استان تولید می‌شود در درمان ده‌ها هزار بیمار کشورمان از جمله بیماران مبتلا به بیماری‌های صعب‌العلاج با نتایج بسیار مطلوب مورد استفاده قرار می‌گیرد. این مجتمع تولیدی منحصر به فرد در کشور، حاصل بهره‌برداری از سه طرح از طرح‌های نه‌گانه شرکت آتیلا ارتوپد در استان کردستان است. هم‌اکنون طرح چهارم شرکت جهت تولید مفصل مصنوعی لگن در شهرک صنعتی شماره یک سنندج در حال احداث است. بدین ترتیب با راه‌اندازی طرح‌های شرکت آتیلا ارتوپد، استان کردستان در راستای اهداف و راهبردهای توسعه در بخش صنعت و معدن به قطب صنایع و تجهیزات پزشکی کشور با اشتغال‌زایی قابل توجه‌ای تبدیل خواهد شد.

شکل ۳۸-۵- شرکت تولید تجهیزات پزشکی آتیلا ارتوپد

فعالیت

با توجه به استعدادها و توانمندی‌های بخش‌های مختلف اقتصادی استان کردستان، تأسیس کدام صنایع دیگر در این استان، ضرورت دارد؟